

Language Code : **11**

इस पुस्तिका में 20 मुद्रित पृष्ठ हैं।
This booklet contains 20 Printed pages.

FSC-26-I

प्रश्न-पत्र-I / PAPER-I
मराठी भाषा परिशिष्ट

Marathi Language Supplement
भाग-IV & V / PART-IV & V

मुख्य परीक्षा पुस्तिका संख्या / Main Test Booklet No.

इस परीक्षा पुस्तिका को तब तक न खोलें जब तक कहा न जाए।

Do not open this Test Booklet until you are asked to do so.

इस परीक्षा पुस्तिका के पिछले आवरण (पृष्ठ 19 व 20) पर दिए निर्देशों को ध्यान से पढ़ें।

Read carefully the Instructions on the Back Cover (Page 19 & 20) of this Test Booklet.

मुख्य परीक्षा पुस्तिका कोड / Main Test Booklet Code

E

मराठी में निर्देशों के लिए इस पुस्तिका का पृष्ठ 2 देखें। / FOR INSTRUCTIONS IN MARATHI SEE PAGE 2 OF THIS BOOKLET.

परीक्षार्थियों के लिए निर्देश

1. यह पुस्तिका मुख्य परीक्षा पुस्तिका की एक परिशिष्ट है, उन परीक्षार्थियों के लिए जो या तो भाग IV (भाषा I) या भाग V (भाषा II) मराठी भाषा में देना चाहते हैं, लेकिन दोनों नहीं।
2. परीक्षार्थी भाग I एवं भाग II या III के उत्तर मुख्य परीक्षा पुस्तिका से दें और भाग IV व V के उत्तर उनके द्वारा चुनी भाषाओं से।
3. अंग्रेजी व हिन्दी भाषा पर प्रश्न मुख्य परीक्षा पुस्तिका में भाग IV व भाग V के अन्तर्गत दिए गए हैं। भाषा परिशिष्टों को आप अलग से माँग सकते हैं।
4. इस पृष्ठ पर विवरण अंकित करने एवं OMR उत्तर पत्र पर निशान लगाने के लिए केवल काले/नीले बॉल पॉइंट पेन का प्रयोग करें।
5. इस भाषा पुस्तिका का संकेत है **E**। यह सुनिश्चित कर लें कि इस भाषा परिशिष्ट पुस्तिका का संकेत, OMR उत्तर पत्र के पृष्ठ-2 एवं मुख्य परीक्षा पुस्तिका पर छपे संकेत से मिलता है। अगर यह भिन्न हो, तो परीक्षार्थी दूसरी भाषा परिशिष्ट परीक्षा पुस्तिका लेने के लिए निरीक्षक को तुरन्त अवगत कराएँ।
6. इस परीक्षा पुस्तिका में दो भाग IV और V हैं, जिनमें 60 वस्तुनिष्ठ प्रश्न हैं, जो प्रत्येक 1 अंक का है :
भाग-IV : भाषा-I (मराठी) (प्र. 91 से प्र. 120)
भाग-V : भाषा-II (मराठी) (प्र. 121 से प्र. 150)
7. भाग-IV में भाषा-I के लिए 30 प्रश्न और भाग-V में भाषा-II के लिए 30 प्रश्न दिए गए हैं। इस परीक्षा पुस्तिका में केवल मराठी भाषा से संबंधित प्रश्न दिए गए हैं। यदि भाषा-I और/या भाषा-II में आपके द्वारा चुनी गई भाषा(एँ) मराठी के अलावा है तो कृपया उस भाषा वाली परीक्षा पुस्तिका माँग लीजिए। जिन भाषाओं के प्रश्नों के उत्तर आप दे रहे हैं वह आवेदन पत्र में चुनी गई भाषाओं से अवश्य मेल खानी चाहिए।
8. परीक्षार्थी भाग-V (भाषा-II) के लिए, भाषा सूची से ऐसी भाषा चुनें जो उनके द्वारा भाषा-I (भाग-IV) में चुनी गई भाषा से भिन्न हो।
9. रफ कार्य परीक्षा पुस्तिका में इस प्रयोजन के लिए दी गई खाली जगह पर ही करें।
10. सभी उत्तर केवल OMR उत्तर पत्र पर ही अंकित करें। अपने उत्तर ध्यानपूर्वक अंकित करें। उत्तर बदलने हेतु श्वेत रंजक का प्रयोग निषिद्ध है।

INSTRUCTIONS FOR CANDIDATES

1. This booklet is a supplement to the Main Test Booklet for those candidates who wish to answer **EITHER** Part IV (Language I) **OR** Part V (Language II) in **MARATHI** language, but **NOT BOTH**.
2. Candidates are required to answer Part I and Part II **OR** III from the Main Test Booklet and Parts IV and V from the languages chosen by them.
3. Questions on English and Hindi languages for Part IV and Part V have been given in the Main Test Booklet. Language Supplements can be asked for separately.
4. Use **Black/Blue Ball Point Pen only** for writing particulars on this page/ marking responses in the OMR Answer Sheet.
5. The CODE for this Language Booklet is **E**. Make sure that the CODE printed on **Side-2** of the OMR Answer Sheet and on your Main Test Booklet is the same as that on this Language Supplement Test Booklet. In case of discrepancy, the candidate should immediately report the matter to the Invigilator for replacement of the Language Supplement Test Booklet.
6. This Test Booklet has **two** Parts, IV and V, consisting of **60** Objective Type Questions, each carrying 1 mark :
Part-IV : Language-I (Marathi) (Q. 91 to Q. 120)
Part-V : Language-II (Marathi) (Q. 121 to Q. 150)
7. Part-IV contains 30 questions for Language-I and Part-V contains 30 questions for Language-II. In this Test Booklet, only questions pertaining to Marathi language have been given. **In case the language/s you have opted for as Language-I and/or Language-II is a Language other than Marathi, please ask for a Test Booklet that contains questions on that language. The language being answered must tally with the languages opted for in your Application Form.**
8. **Candidates are required to attempt questions in Part-V (Language-II) in a language other than the one chosen as Language-I (in Part-IV) from the list of languages.**
9. Rough work should be done only in the space provided in the Test Booklet for the same.
10. The answers are to be recorded on the OMR Answer Sheet only. Mark your responses carefully. No whitener is allowed for changing answers.

परीक्षार्थी का नाम (बड़े अक्षरों में) : _____

Name of the Candidate (in Capitals) : _____

अनुक्रमांक : (अंकों में) / Roll Number : in figures _____

: शब्दों में / in words _____

परीक्षा केन्द्र (बड़े अक्षरों में) : _____

Centre of Examination (in Capitals) : _____

परीक्षार्थी के हस्ताक्षर : _____

निरीक्षक के हस्ताक्षर : _____

Candidate's Signature : _____

Invigilator's Signature : _____

Facsimile Signature Stamp of

Centre Superintendent : _____

Language Code : **11****FSC-26-I**

चाचणी पुस्तिका कोड

E

ही पुस्तिका 20 पृष्ठ आहे.

प्रश्नपत्रिका-I
मराठी भाषा पुरवणी
भाग IV आणि V

ही पुस्तिका उघडायला सांगेपर्यंत ती उघडू नका.

या पुस्तिकेच्या मलपृष्ठावरील (19 आणि 20) सूचना काळजीपूर्वक वाचा.

परीक्षार्थीसाठी सूचना :

1. ही पुस्तिका मुख्य चाचणी पुस्तिकेची पुरवणी असून ती अशा परीक्षार्थीकरिता आहे, जे **मराठी** भाषेतील भाग IV (भाषा I) किंवा भाग V (भाषा II) यांपैकी एकाची उत्तरे लिहू इच्छितात, **दोन्हीची नव्हे.**
2. परीक्षार्थींनी मुख्य चाचणी पुस्तिकेतील भाग I आणि भाग II किंवा III सोडवायचा आहे आणि त्यांनी निवडलेल्या भाषेतील भाग IV आणि V सोडवायचा आहे.
3. भाग IV आणि V यांमधील इंग्लिश आणि हिन्दी भाषांवरील प्रश्न मुख्य चाचणी पुस्तिकेत दिलेले आहेत. पुरवण्या स्वतंत्रपणे मागून घेता येतील.
4. या पृष्ठावर माहिती लिहिण्यासाठी/प्रतिक्रिया नोंदवण्यासाठी **केवळ काळे / निळे बॉल पॉइंट पेनच** वापरा.
5. या भाषा पुस्तिकेचे कोड **E** आहे. OMR उत्तर पत्रिकेच्या **बाजू- 2** वर छापलेले कोड आणि या भाषा पुरवणी पुस्तिकेवरील कोड एकच आहे, याची खात्री करून घ्या. जर काही विसंगती असेल तर परीक्षार्थीने ती ताबडतोब पर्यवेक्षकास दाखवावी आणि भाषा पुरवणी पुस्तिका बदलून मागावी.
6. या चाचणी पुस्तिकेत IV आणि V असे **दोन** भाग आहेत. त्यांमध्ये 60 वस्तुनिष्ठ पद्धतीचे प्रश्न आहेत. प्रत्येक प्रश्नास एक गुण आहे.
भाग-IV : भाषा-I (मराठी) (प्र. 91 ते प्र. 120)
भाग-V : भाषा-II (मराठी) (प्र. 121 ते प्र. 150)
7. **भाग-IV** मध्ये भाषा-I साठी 30 प्रश्न आहेत आणि **भाग-V** मध्ये भाषा-II साठी 30 प्रश्न आहेत. या चाचणी पुस्तिकेत केवळ मराठी भाषेशी संबंधित प्रश्न दिलेले आहेत. **जर तुम्ही भाषा-I व/वा भाषा-II साठी निवडलेली भाषा पेक्षा मराठी वेगळी असेल, तर कृपया त्या भाषेवरील प्रश्न असलेल्या चाचणी पुस्तिकेची मागणी करा. ज्या भाषेची उत्तरे तुम्ही लिहित आहात ती भाषा आणि तुमच्या अर्जांमध्ये निवडलेली भाषा या एकच असल्या पाहिजेत.**
8. **भाग-V (भाषा-II)** याकरिता असलेली भाषा ही भाषांच्या यादीमधील निवडलेली भाषा-I (IV भागातील) पेक्षा निराळी असली पाहिजे.
9. चाचणी पुस्तिकेमध्ये कच्चा आराखडा करण्यासाठी नेमून दिलेल्या जागेतच तो करावा.
10. OMR उत्तर पृष्ठावरच उत्तरे नोंदवायची आहेत. तुमच्या प्रतिक्रिया काळजीपूर्वक नोंदवा. उत्तरात बदल करण्यासाठी पांढरा रंग (whitener) वापरण्याची परवानगी नाही.

परीक्षार्थीचे नाव : _____

अनुक्रमांक : अंकांमध्ये : _____

: शब्दांमध्ये : _____

परीक्षाकेंद्र : _____

परीक्षार्थीची सही : _____ पर्यवेक्षकाची सही : _____

Facsimile signature stamp of

Centre Superintendent _____

परीक्षार्थीनी **भाषा-I** चा पर्याय **मराठी** हा निवडला असेल, तरच त्यांनी **भाग-IV** मधील (**प्रश्न क्र. 91 ते 120**) यांची उत्तरे द्यावीत.

Candidates should attempt the questions from **Part-IV (Q.No. 91-120)**, if they have opted **MARATHI as Language-I** only.

भाग-IV

भाषा-I

मराठी

महत्त्वपूर्ण : परीक्षार्थींनी भाषा - I चा पर्याय मराठी हा निवडला असेल, तरच त्यांनी भाग - IV मधील
(प्रश्न क्र. 91 ते 120) यांची उत्तरे द्यावीत.

सूचना : पुढील उतारा वाचा आणि प्रश्न क्रमांक 91 ते 99 यासाठी योग्य पर्यायाची निवड करा.

एकदा कुठेतरी प्रवासात होते. संध्याकाळची वेळ होती. रस्त्याच्या एका बाजूला उसाची तोडणी झाल्यानंतर राहिलेलं रान पेटवलं होतं. त्याचा गुळमट, जळकट वास येत होता आणि दुसऱ्या बाजूला एका लाकडाची खोकी बनवणाऱ्या छोट्या कारखान्याला अचानक अपघाताने आग लागली होती. आमचे ड्रायव्हर मामा अगदी सहज म्हणाले, "दोन्हीकडे जंगलेच पेटली आहेत." मला भंगारवालीचे शब्द आठवले. पेटणं, जळणं, राख होणं हे केव्हाही वाईटच; पण झाडांच्या पेटण्याबद्दलची ती सहजता, ती बेपर्वाई माझ्या अंगावर आली.

परवाच्या उन्हाळ्याच्या सुट्टीत दुपारी निवांतपणे घरातल्या लाकडी झोपाळ्यावर बसून वर्तमानपत्र वाचत होते. घरात एका खोलीमध्ये उसाचं पाचटं टाकून त्याच्यावर आंब्याची आढी लावली होती. त्यांचा मंद सुवास घरभर दरवळत होता. गॅलरीत शेतावरचा गहू उन्हां द्यायला पसरून ठेवला होता. मधूनच एखाद-दुसरी चिमणी तिथे येऊन दाणा टिपून जात होती. घर गार रहावं म्हणून घराच्या गच्चीत पाणगवताचं पानाड पसरून ठेवलं होतं. बाहेर कडकडीत ऊन होतं. तरीही घरातला तो थोडासा गारवा खूप माणसं आणि झाडं ह्यांच्यात केवढं घनिष्ट नातं! दोघंही पृथ्वीवर जन्मलेले, दोन्हीही निसर्गाचीच रूपं. माणूस आणि झाडं ह्यांच्यातल्या दुरावत चाललेल्या नात्यात डोकावण्याचा, ते नातं सांधण्याचा निसर्गाने कितीतरी वेळा प्रयत्न केला; पण माणसाने कधी युक्तीने तर कधी शक्तीने त्याला दूर लोटलं. खरं तर झाडांना काय हवं असतं? फक्त पाणी आणि अस्तित्व टिकविण्यासाठी थोडीशी मदत! त्या बदल्यात ते स्वतःचं सर्वस्व द्यायला तयार असतात; पण तरीही व्यवहारी माणसाला हा सौदा कधीच पटला नाही.

झाडं 'दधीचि' आहेत. माझ्या एक सासूबाई म्हणायच्या, 'माणसानं वटवृक्षासारखं व्हावं. जमिनीत खोलवर शिरून आपली ताकद वाढवावी, कडक उन्हाला सहजपणे झेलावं, पांथस्थाला दाट सावली द्यावी. चिमण्या-पाखरांना आसरा द्यावा, थकल्या-भागलेल्याला विश्राम द्यावा आणि त्यांचे भरणेच दुवे घ्यावेत.'

– आपण असा वृक्ष व्हावं असं मला वाटतं...!

91. माणूस आणि झाडं यांच्यातील दुरावा कमी करण्याचा प्रयत्न कोणी केला?

- (1) झाडाने   (2) कवीने   (3) माणसाने   (4) निसर्गाने

92. आपण वृक्ष व्हावे असे लेखिकेला का वाटते?

- (1) निसर्गाशी एकरूप होता यावे म्हणून   (2) अनेकांचा आधार होता यावे म्हणून
(3) झाडांशी नाते टिकवता यावे म्हणून   (4) झाडांचे अस्तित्व टिकवता यावे म्हणून

93. 'निवांत' या शब्दाचा विरुद्धार्थी शब्द ओळखा.

- (1) अशांत (2) सुवास (3) शांत (4) निवास

94. झाडाला कशाची उपमा दिली आहे?

- (1) माणसाची (2) शक्तीची (3) दधीचीची (4) वटवृक्षाची

95. माणसाने कसे असावे असे लेखिकेला वाटते?

- (1) आईच्या अंगणासारखे (2) दधीचीसारखे
(3) वटवृक्षासारखे (4) पांथस्थासारखे

96. 'पेटणं, जळणं, राख होणं हे केव्हाही वाईटच' असे कोण म्हणाले?

- (1) आई (2) सासुबाई (3) झायव्हर मामा (4) भंगारवाली

97. 'दोन्हीकडे जंगलेच पेटली आहेत' यातील अधोरेखित काय आहे?

- (1) अकर्मक क्रियापद (2) संयुक्त क्रियापद (3) उभयान्वयी अव्यय (4) सकर्मक क्रियापद

98. 'बाहेर कडकडीत ऊन होतं' अधोरेखित शब्दाचे व्याकरण ओळखा.

- (1) कर्म (2) क्रियापद (3) विशेषण (4) कर्ता

99. 'लाकडी झोपाळ्यावर बसून वर्तमानपत्र वाचतं होते' यातील शब्दयोगी अव्यय असलेला पर्याय शोधा.

- (1) वर्तमानपत्र (2) वाचत होते (3) लाकडी (4) झोपाळ्यावर

सूचना : पुढील कविता वाचा आणि प्रश्न क्रमांक 100 ते 105 यासाठी योग्य पर्यायाची निवड करा.

फाल्गुन, चैत्रात
फुलून येतो वसंत
पानापानांत चैतन्य
नसे सृष्टीला उसंत

वैशाख, ज्येष्ठात
ग्रीष्माचा तडाखा
त्यातही गुलमोहर
हसतो सारखा

आषाढ, श्रावणात
पावसाच्या सरी
शेत डोलते झोकात
सुख येते घरोघरी

भाद्रपद, आश्विनात
शरदाचे चांदणे
शोभिवंत आकाश
गाई सुरेल तराणे

कार्तिक, मार्गशीर्षात
हेमंताचा गारवा
हुरडा, शेकोटीला चला
सांगे अवखळ पारवा

पौष, माघात
शिशिराचे आगमन
पानगळीनंतर पुन्हा
उमलते पान न् पान

प्रत्येक ऋतूचा
आहे महिमा वेगळ
नाना रूपांतून भरे
इथे निसर्गाची शाळा

100. कोणत्या महिन्यांमध्ये घर सुखाने फुलून येते?

- (1) पौष – माघ (2) फाल्गुन – चैत्र (3) आषाढ – श्रावण (4) भाद्रपद – आश्विन

101. कोणत्या ऋतूत झाडांना नवी पालवी फुटते?

- (1) शरद (2) ग्रीष्म (3) शिशीर (4) हेमंत

102. फाल्गुन, चैत्रात
फुलून येतो वसंत
पानापानांत चैतन्य
नसे सृष्टीला उसंत
या कडव्यातील अधोरेखित शब्दांचे व्याकरण ओळखा.
(1) विशेषण (2) क्रियापद (3) कर्म (4) कर्ता
103. पुढीलपैकी कोणत्या महिन्यांमध्ये वसंत फुलून येतो?
(1) वैशाख आणि ज्येष्ठ (2) फाल्गुन आणि चैत्र
(3) कार्तिक आणि मार्गशीर्ष (4) भाद्रपद आणि आश्विन
104. गुलमोहर कोणत्या ऋतूत फुलून येतो?
(1) ग्रीष्म (2) हेमंत (3) वसंत (4) शरद
105. या ऋतुसोहळ्याला कवीने काय म्हटले आहे?
(1) उमलते पान (2) सुरेल तराणे (3) निसर्गाची शाळा (4) पानगळ
106. शिक्षिका विद्यार्थ्यांना प्रश्नसंच देते. तिला त्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांची शैक्षणिक पद्धती आणि आवड जाणून घ्यायची आहे. इथे शिक्षिकेची भूमिका _____ ही आहे.
(1) वैशिष्ट्यपूर्ण माहिती देणारी (2) निदान करणारी
(3) प्रबंधक (4) योजनाकार
107. विधान (A) : वर्गातील शैक्षणिक अनुभवांचा विद्यार्थ्यांच्या जीवनाशी आणि घटनांशी गाढ संबंध असतो.
कारण (R) : शैक्षणिक अनुभवांची रचना विद्यार्थ्यांच्या पूर्व आकलनावर आधारित असते.
पुढीलपैकी योग्य पर्यायाची निवड करा.
(1) (A) बरोबर (R) चूक.
(2) (A) चूक (R) बरोबर.
(3) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत आणि (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.
(4) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत मात्र (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.
108. भाषा शिक्षणाच्या संदर्भात पुढीलपैकी कोणते विधान योग्य नाही ?
(1) भाषा शिकणे म्हणजे अर्थ लावणे आहे.
(2) भाषा शिकण्यासाठी व्याकरण शिकणे गरजेचे आहे.
(3) भाषेशी पुरेसा संपर्क मिळवून दिला, तर प्रत्येक विद्यार्थी भाषा सहज शिकू शकतो.
(4) भाषा शिकण्याला अवधी लागतो.
109. विधान (A) : सांस्कृतिक जागरूकता आणि अभिव्यक्तीसाठी भाषा ही अत्यंत महत्त्वाची भूमिका बजावते. मुलांमध्ये महत्त्वाच्या क्षमता विकसित होण्यात त्याची महत्त्वाची भूमिका असते.
कारण (R) : सांस्कृतिक जागरूकता आणि अभिव्यक्तीची क्षमता मुलांमध्ये आपल्या अस्तित्त्वाची जाणीव, स्थान या सोबतच इतर संस्कृतीचा आदर करण्याची क्षमता निर्माण करते.
पुढीलपैकी योग्य पर्यायाची निवड करा.
(1) (A) बरोबर (R) चूक.
(2) (A) चूक (R) बरोबर.
(3) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहे आणि (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.
(4) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत मात्र (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.

110. **विधान (A) :** विद्यार्थी संचयिका (Portfolio) म्हणजे विद्यार्थ्यांच्या कामगिरीचा हेतुपूर्वक केलेला संग्रह असतो.
कारण (R) : विद्यार्थ्यांना त्यांच्या स्वतःच्या मर्यादा आणि क्षमतांचे मूल्यमापन करण्यास संचयिका (Portfolio) मदत करते.
- पुढीलपैकी योग्य पर्यायाची निवड करा.
- (1) (A) बरोबर (R) चूक.
  - (2) (A) चूक (R) बरोबर.
  - (3) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत आणि (R) हे (A) चे योग्य विश्लेषण आहे.
  - (4) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत मात्र (R) हे (A) चे योग्य विश्लेषण नाही.
111. पाठ्यपुस्तकांमध्ये लेखकांनी लिहिलेल्या कविता, गोष्टी, नाटक आणि इतर लेखन प्रकार असतात. आपणास अशा प्रकारची सामग्री निवडावी लागते कारण ती _____.
- (1) ख्यातनाम लेखकांनी लिहिलेली असतात
  - (2) सोप्या भाषेत असतात
  - (3) ती अधिकृत असते आणि नैसर्गिक भाषेत असते
  - (4) पाठ्यपुस्तक म्हणून वापरली जाणार या उद्दिष्टातून लिहिलेली असतात
112. पुढीलपैकी वाचनाचे कोणते उपकौशल्य नाही ?
- (1) आवश्यक असलेली विशिष्ट माहिती न्याहाळणे.
  - (2) प्रत्येक शब्दाचा अक्षरक्रम (spelling) माहित असणे.
  - (3) शब्दसंग्रह जाणणे, महत्त्वाचा शब्द शोधता येणे.
  - (4) शब्दाचा अर्थ लावणे आणि अपरिचित शब्दांचा वापर करणे.
113. भाषा विकासाचे ज्ञानात्मक सिद्धांत मानते की भाषा ही :
- (1) समाजात संभाषण करून शिकता येते.
  - (2) बोलणे सुरु करण्यापूर्वी मुलाच्या संकल्पना समजुतीवर अवलंबून असते.
  - (3) माणसाची अंगभूत क्षमता असते.
  - (4) उत्तेजन आणि शिक्षा न शिकता येते.
114. चित्रांच्या संदर्भात पुढीलपैकी कोणते विधान योग्य नाही?
- पुस्तकातील चित्रे आणि रेखाटणे_____.
- (1) अशी चित्रे काढण्याची संधी देतात
  - (2) भाषेला अपरिचित आणि स्मरणीय संदर्भात प्रस्तुत करण्यात मदत करतात
  - (3) सहायक घटक आहेत
  - (4) विद्यार्थ्यांची आवड जपतात

115. लहान विद्यार्थ्यांच्या संदर्भात पुढीलपैकी कोणते विधान योग्य आहे ?
- (1) अगदी लहान विद्यार्थी काही प्रमाणात अमूर्त संकल्पना समजून घेतात.
  - (2) अगदी लहान विद्यार्थ्यांना अमूर्त संकल्पनांमधून प्रेरणा मिळते.
  - (3) अगदी लहान विद्यार्थी अमूर्त संकल्पना समजून घेतात.
  - (4) अगदी लहान विद्यार्थ्यांना अमूर्त संकल्पना समजून घेणे अवघड ठरते.
116. इयत्ता पहिलीची शिक्षिका मुलांना भिंतीवर रेघोट्या मारणे, रेखाटणे, लिहिणे काय वाटेल ते करण्यास सांगते. ती कोणत्या गोष्टीला उत्तेजन देते?
- (1) लेखन कौशल्य विकास
  - (2) वर्णमालेतील अक्षरे लिहिण्याची सुरुवात
  - (3) उदीयमान साक्षरता विकास
  - (4) आनंद आणि मजा
117. एका शिक्षिकेला भाषा शिक्षणातील काही गोष्टी लक्षात येतात.
उदाहरणार्थ – विज्ञान संकल्पनांवरील मजकूर समजून वाचणे: ती अशा मुलांची निवड करते ज्यांना या विशिष्ट क्षमतेने वाचण्यात अडचण येते. ती त्यांच्यासाठी स्वतंत्र तास घेते आणि मजकूर वाचणे, समजून घेणे यासाठी मदत करते. हा सराव म्हणजे _____
- (1) चिंतन कौशल्य
  - (2) प्रत्याभरण शिक्षण
  - (3) उपचारात्मक शिक्षण
  - (4) उच्च पातळीचे कौशल्य
118. विद्यार्थी दुकानातून एखादी वस्तू विकत घेण्यासाठी व्यावहारिक भाषा कौशल्याचा वापर करू शकतो की नाही याचे मूल्यमापन करण्यासाठी विद्यार्थ्यांकडून कोणती कृती करून घेणे उपयुक्त ठरेल?
- (1) ग्राहक आणि दुकानदार यांच्यावरची लघुकथा वाचणे
  - (2) ग्राहक आणि दुकानदार यांच्यावर दृष्य चित्र रेखाटणे
  - (3) ग्राहक आणि दुकानदार यांच्यावर बेतलेला लहान संवाद लिहिणे
  - (4) त्याच्या खाण्या-पिण्याच्या आवडीवर लिहिणे
119. वर्गात मुलांमध्ये संभाषण होण्यासाठी एक शिक्षक म्हणून तुम्ही कोणते पाऊल उचलाल ?
- (a) विद्यार्थ्यांना अधिक प्रश्न विचारण्यास प्रवृत्त करणे.
  - (b) जोड कार्य, गट कार्य करून विद्यार्थ्यांकडून त्यांचे मत मागणे.
  - (c) त्यांना मोठ्याने संहिता वाचण्यास लावणे आणि एकेकाला प्रतिभाव देण्यास सांगणे म्हणजे, व्यक्तिगत शिक्षण साकार होईल.
  - (d) एकेकासमोर संवाद वाचणे आणि एकेकाने परस्परांना प्रश्न विचारणे.
- (1) (a), (b), (d) योग्य आहेत.
  - (2) (a), (c), (d) योग्य आहेत.
  - (3) (a), (b), (c) योग्य आहेत.
  - (4) (b), (c), (d) योग्य आहेत.
120. विद्यार्थ्यांचा शब्दसंग्रह विकसित करण्यासाठी शिक्षक अशा सामग्रीचा वापर करतात ज्यात भाषा मुलांच्या अनुरूप सोपी करण्यात आली असून ती अधिकृत साधनांतून घेतली आहे. ही सामग्री म्हणजे :
- (1) द्वैभाषिक शब्दकोश
  - (2) प्रतवार वाचनसाधन (Graded readers)
  - (3) वर्तमान पत्र
  - (4) रोल-कार्ड (Role Card)

परीक्षार्थीनी **भाषा-II** चा पर्याय **मराठी** हा निवडला असेल, तरच त्यांनी **भाग-V** मधील (**प्रश्न क्र. 121 ते 150**) यांची उत्तरे द्यावीत.

Candidates should attempt the questions from **Part-V (Q.No. 121-150)**, if they have opted **MARATHI** as **Language-II** only.

भाग-V

भाषा-II

मराठी

महत्त्वपूर्ण : परीक्षार्थींनी **भाषा - II** चा पर्याय **मराठी** हा निवडला असेल, तरच त्यांनी **भाग - V** मधील
(प्रश्न क्र. 121 ते 150) यांची उत्तरे द्यावीत.

सूचना : पुढील उतारा वाचा आणि प्रश्न क्रमांक 121 ते 128 यासाठी योग्य पर्यायाची निवड करा :

माझ्या आईच्या घरातून जरी त्या भावविश्वाचा जन्म झालेला असला तरी त्याची बीजं रुजली होती ती माझ्या आजीच्या सदाशिव पेठेतल्या घरात! आम्ही आजीला 'वहिनी' म्हणत असू, तिचं घर म्हणजे माझा एक अस्सल बालमित्र! खूप जुना!! त्याच्या फोटोवरची धूळ झटकल्यावर त्याचा तो कृष्ण-धवल चेहरा आठवून मनापासून हसू येतं. त्या फोटोत मी असते, माझ्या आईचं माहेर असतं आणि सर्वात महत्त्वाचं म्हणजे त्या वयातलं माझं सर्वस्व असलेली माझी आजी असते. मी एक वर्षाची असल्यापासून जिच्या अंगाखांद्यावरच वाढले त्या माझ्या आजीचं ते छोटंसं घर म्हणजे त्या काळी माझ्यासाठी स्वर्ग का होता - हे आता मला माझी नातवंडं सांभाळताना रोज आठवतं. घराचं मोजमाप करायच्या पलीकडचं माझं ते वय होतं. आजी काही धनवान नव्हती पण खूप श्रीमंत होती मनाने. अत्यंत दिलदार अन् समृद्ध मन असलेल्या माझ्या आजीने त्या छोटुकल्या घराला एक असं व्यक्तिमत्त्व दिलं होतं की अजूनही त्या घराकडे पाहिलं तर खिडकीजवळच्या शिलाई मशीनवर आजी काहीतरी शिवत बसल्याचा भास होतो. अजूनही त्या घरासमोरून जाताना स्वादिष्ट मसालेभात आणि लोणकढी तुपातल्या मोहनथाळाचा सुवास दरवळून जातो. एखाद्या व्यक्तीचा चेहराच नव्हे तर संपूर्ण व्यक्तिमत्त्व परिधान केलेलं दुसरं घर माझ्या पहाण्यात नाही.

त्या घराने मला काय दिलं? तर मला हात दिले त्या घराने-दुसऱ्याला भरपूर देणारे! आणि दुसऱ्याच्या आनंदात आपलाही आनंद असतो हे शिकवणारं मनही दिलं! त्या घराला छोटं किंवा लहान म्हणायला मी धजावणार नाही कारण त्या छोट्याशा वास्तूपेक्षा खूप मोठं-विशाल मन तिथे राहत होतं. आजीची आर्थिक परिस्थिती मला आठवायचीच नाहीये कारण तिच्यासमोर अनंत अडचणी-आव्हानं असताना देखील मला तिने एखाद्या राजकन्येसारखं वाढवलं होतं! माझ्या त्या चिमुकल्या वयात माझ्या सर्व हट्टांचे पर्याय, प्रश्नांची उत्तरं आणि आनंदाचा ठेवा म्हणजे माझी आजी-वहिनी होती.

दुसऱ्याच्या गुणांवर प्रेम करण्यात मग्न असलेलं ते घर अनेकदा विसरून जात असे की आपल्या चांगुलपणाचा कितीतरी जण गैरफायदा घेत आहेत. त्या मग्नतेत घर हे देखील विसरून गेलं होतं की ते सर्वांपेक्षा जास्त गुणवान आहे. स्वतःमधला 'राजहंस' पाहायला देखील थोडीशी उंसंत मिळावी लागते ना! - ती त्या घराला कधी मिळालीच नाही. बिचारं कित्येक वर्षं बदकाचं आयुष्य जगलं!

121. पुढीलपैकी विरुद्धार्थी शब्दाची जोडी ओळखा.

- (1) स्वर्ग - सुख   (2) दिलदार - समृद्ध   (3) कृष्ण - धवल   (4) घर - अंगण

122. 'मोहनथाळाचा सुवास दरवळून जातो.' यातील अधोरेखित काय आहे ?

- (1) सकर्मक क्रियापद   (2) अकर्मक क्रियापद   (3) शब्दयोगी अव्यय   (4) संयुक्त क्रियापद

123. आजीच्या घरात लेखिका कशी वाढली ?
 (1) श्रीमंतासारखी (2) राजकन्येसारखी (3) राजहंसासारखी (4) बदकासारखी
124. 'त्याची बीजं रुजली' यातील अधोरेखित काय आहे ?
 (1) सकर्मक क्रियापद (2) कर्म (3) संयुक्त क्रियापद (4) अकर्मक क्रियापद
125. 'त्या घराकडे पाहिलं तर खिडकीजवळच्या शिलाई मशीनवर आजीचा भास होतो' यातील उभयान्वयी अव्यय कोणते?
 (1) मशीन (2) आजी (3) घर (4) तर
126. 'रुजणे' या शब्दाच्या आशयाचा चुकीचा पर्याय कोणता ?
 (1) उगवणे (2) रुतणे (3) लागणे (4) जगणे
127. लेखिकेला आजीचे घर कसे वाटत होते ?
 (1) श्रीमंतासारखे (2) दिलदार माणसासारखे
 (3) स्वर्गासारखे (4) आईच्या घरासारखे
128. लेखिका आजीला कोणत्या नावाने संबोधत असे?
 (1) वहिनी (2) आजी (3) आई (4) राजकन्या

सूचना : पुढील उतारा वाचा आणि प्रश्न क्रमांक 129 ते 135 यासाठी योग्य पर्यायाची निवड करा :

एक असे कोणते काम आहे जे एकाच वेळेस कला, शास्त्र, विज्ञान, विरंगुळा, सामाजिक एकत्रीकरणाचे तसेच उदरनिर्वाहाचे साधन आहे आणि जगण्यासाठी अत्यावश्यकदेखील. कोड्याचे उत्तर सोपे आहे! स्वयंपाक करणे, अन्न शिजवणे अथवा जेवण तयार करणे! या एका कामात या सर्व गोष्टींचा अंतर्भाव आहे! त्यात कला, संस्कृती, विज्ञान, विरंगुळा, व्यवसाय आणि जिवंत ठेवण्याचे सामर्थ्य आहे!

पूर्वापार जंगलात राहणाऱ्या आपल्या पूर्वजांनी जेव्हा स्वयंपाक करायला सुरुवात केली असेल, तिथपासून आजच्या इन्स्टंट फूडच्या प्लास्टिक डब्यात बंद असलेल्या जेवणाला मायक्रोवेव्ह करून खाणे हा सगळाच प्रवास अतिशय रंजक आहे! उत्क्रांतीच्या मोठ्या टप्प्याला घडवण्यात पाकशास्त्राचा मोठाच वाटा आहे. मुळात माणसे अन्न शिजवून खायला लागली त्या घटनेला आता जवळजवळ १.९ लाख वर्षे झाली. मानवीय शारीरिक अवयवांचा अभ्यास केला तर दात, दाढा, त्यांचा आकार, त्यांचे कंगोरे आणि चेहेऱ्याच्या अनुषंगाने त्यांचे प्रमाण यातले बदल बारकाईने टिपले तर हे स्पष्ट होते की जसजसे माणूस शिजवलेले अन्न ग्रहण करू लागला, तसतसे दातांचा आणि हिरड्यांचा आकार, दाढांची रचना आणि कंगोरे बदलू लागले. त्यांचे टोकदार असणे कमी होऊ लागले. शिजवलेल्या अन्नाचे फलित म्हणजेच आजच्या घडीला उत्क्रांत झालेला मानवी देह आहे. हळूहळू पिढ्यानपिढ्या मेंदूत झिरपत गेलेल्या या ज्ञानाचे परिमार्जन म्हणजे आजची जगभरातील अतिशय वैविध्यपूर्ण, शास्त्रोक्त आणि उन्नत अशी खाद्य परंपरा!

मात्र खऱ्या अर्थाने आपण सर्वच जण या अतिविशाल परंपरेचे पाईक आहोत का ? पारंपरिकदृष्ट्या स्त्रियांना कच्च्या पदार्थातून योग्य असे पोषणतत्त्व खुबीने बाहेर काढून त्यावर प्रक्रिया करून ते ग्रहण करण्यायोग्य अन्न बनवण्याचे कसब आणि काम दिले गेले आहे. जगभरात घरातील स्त्रीवर्ग हा खाद्यपरंपरेचा आद्य पाईक आहे, मात्र विरोधाभास असा की जगभरातील सर्वश्रेष्ठ खानसामा, शेफ हे बहुतेककरून पुरुष आहेत. अशा वेळी नेमके जेवण तयार करणे, स्वयंपाक करणे हे काम आहे कोणाचे, हा प्रश्न पडतो!

129. शिजवलेल्या अन्नातून उत्तरोत्तर विकसित झालेला घटक कोणता ?
 (1) मानवी देह (2) खानसामा (3) इन्स्टंट फूड (4) मायक्रोवेव्ह
130. उतान्याप्रमाणे जेवण तयार करणे या कृतीत कोणत्या गोष्टीचा समावेश नसतो ?
 (1) विरंगुळा (2) कंटाळा (3) संस्कृती (4) व्यवसाय
131. पुढीलपैकी भाववाचक नाम शोधा.
 (1) फायदा (2) शहर (3) इंधन (4) कसब
132. जागतिक खाद्य परंपरेचा उल्लेख करताना लेखकाने न वापरलेले विशेषण कोणते ?
 (1) शास्त्रोक्त (2) उन्नत (3) वैविध्यपूर्ण (4) अवनत
133. 'आणि', 'म्हणून', 'पण' यांना व्याकरणाच्या भाषेत काय म्हणतात ?
 (1) अव्यय (2) समास (3) विशेषनाम (4) क्रियाविशेषण
134. लेखकाला कोणत्या बाबतीत अंतर्विरोध जाणवतो ?
 (1) रंजक प्रवास आणि माइक्रोवेव्ह करून खाणे
 (2) मेंदूत झिरपणे आणि ज्ञानाचे परिमार्जन करणे
 (3) परंपरेने स्त्रियाच स्वयंपाक करतात मात्र बहुतेक शेफ पुरुष असणे
 (4) अतिविशाल परंपरा आणि अन्न बनवणे
135. खाद्य परंपरेचा आदिमकाळापासूनचा अनुयायी असे लेखिकेने कोणाबद्दल म्हटले आहे ?
 (1) स्त्रीवर्ग (2) इन्स्टंट फूड (3) पुरुषवर्ग (4) पाकशास्त्र
136. पुढीलपैकी गोष्ट सांगण्याच्या संदर्भात कोणते विधान चुकीचे आहे ?
 गोष्ट ऐकण्याने मुलांना _____ मदत मिळते.
 (1) प्रश्न सोडवण्याची क्षमता विकसित करण्यास
 (2) जीवनात नीती मूल्यांचे अनुसरण करण्यास
 (3) नवीन शब्द आणि शब्दसंग्रह विस्तारण्यात
 (4) वाक्य रचना शिकण्यास

137. शिक्षिकेला पाठातील एका घटकाशी सुसंगत अशी चित्रफीत सापडते. ती चित्रफितीच्या अवती भवती जोड कार्य करायचे ठरवते. या जोड कार्यातून तिला विद्यार्थ्यांच्या कोणत्या कौशल्याचे उत्तेजन करणे आहे ?

- (1) स्वतंत्रपणे शिक्षकाचे काम करणे
- (2) भाषा जागरूकता विकसित करणे
- (3) स्वतःच्या कार्याचे मूल्यमापन
- (4) दोघांनी मिळून वेगाने कार्य करता येणे

138. भाषा शिक्षणात लघुकथा आणि इतर लेखन प्रकारांचा संग्रह पूरक वाचन म्हणून नेमण्यात येतो. या पूरक वाचनाचे महत्त्वाचे उद्दिष्ट कोणते ?

- (1) नीतीपर वाचनाला उत्तेजन देणे
- (2) विस्तृत वाचनाला उत्तेजन देणे
- (3) बहुभाषिकतेला उत्तेजन देणे
- (4) गहन वाचनाला उत्तेजन देणे

139. इयत्ता पाचवीची शिक्षिका विद्यार्थ्यांना गोष्ट लिहायला सांगते. मुले कथा लिहित असताना शिक्षिका वर्गात चक्कर मारते आणि ज्या मुलाला नवीन शब्द हवा असेल त्याला आणि चुकत असलेल्या मुलांना मदत करते. शिक्षिकेची भूमिका म्हणजे :

- (1) मदतगार
- (2) उपचारकर्ता
- (3) प्रबंधक
- (4) नियोजनकार

140. भाषा शिक्षकाची पुढीलपैकी कोणती प्राथमिक जबाबदारी आहे ?

- (1) विद्यार्थ्यांची वेगवेगळ्या गटात विभागणी करणे
- (2) विद्यार्थ्यांना सूचना देणे
- (3) विद्यार्थ्यांची संभाषणात्मक गरज लक्षात घेणे
- (4) अध्यापनासाठी सामग्रीची निवड करणे

141. विधान (A) : वाचन हे अचूक शब्द उच्चारण्यापेक्षा काही जास्त असते.

कारण (R) : वाचन म्हणजे उकल करणे.

पुढीलपैकी योग्य पर्यायाची निवड करा.

- (1) (A) बरोबर (R) चूक.
- (2) (A) चूक (R) बरोबर.
- (3) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत आणि (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.
- (4) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत मात्र (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.

142. भाषा शिक्षणाच्या संदर्भात पुढीलपैकी कोणती मान्यता चुकीची आहे ?

- (1) भाषा शिक्षणात संभाषणात्मक उपक्रमांवर भर देण्यात यावा.
- (2) भाषा शिक्षणात बोलण्यापेक्षा लिहिण्यावर जास्त भर देण्यात यावा.
- (3) विद्यार्थी वास्तव परिस्थितीत भाषा वापरण्याचा प्रयत्न करून भाषा आत्मसात करतात.
- (4) विद्यार्थ्यांची प्रथम भाषा त्याच्या शिक्षणात महत्त्वाची भूमिका बजावते.

143. पुढीलपैकी कोणता घटक भाषा ग्रहणाच्या वर्तनवादी (Behaviourist) सिद्धांताशी संबंधित नाही ?

- (1) प्रयत्न आणि चुका (Trial and error)
- (2) सामाजिक संभाषण
- (3) व्यापारात्मक अभिसंधान (Operant Conditioning)
- (4) कोरी पाटी (Empty vessel)

144. विद्यार्थ्यांना _____ संपर्कात आणून पूर्णपणे गुंतवून घेतले पाहिजे.

- (1) लहान वयापासून अनेक मौखिक भाषांच्या
- (2) लहान वयापासून अनेक लिखित भाषांच्या
- (3) लहान वयापासून दोन मौखिक भाषांच्या
- (4) लहान वयापासून दोन लिखित भाषांच्या

145. विधान (A) : रेखाटणे/चित्रे ही प्राथमिक साक्षरतेतील लेखनाची सुरुवात आहे.

कारण (R) : चित्रे/रेखाटणे हे संकेत असतात आणि अर्थवाहक असतात.

पुढीलपैकी योग्य पर्यायाची निवड करा.

- (1) (A) बरोबर (R) चूक.
- (2) (A) चूक (R) बरोबर.
- (3) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत आणि (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.
- (4) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत आणि (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.

146. एका भाषा उपक्रमात शिक्षिका वेगवेगळ्या क्षमता असलेल्या विद्यार्थ्यांचा गट तयार करते. या प्रकारचा गट तयार करण्यामागचे उद्दिष्ट म्हणजे _____.

- (1) विद्यार्थ्यांना एकमेकांना मदत करण्यास प्रोत्साहन देणे
- (2) शिक्षकाचा भार कमी करणे, कारण शिक्षक प्रत्येकांवर लक्ष ठेऊ शकत नाही
- (3) कमकुवत विद्यार्थी ओळखणे
- (4) त्यांच्या क्षमतेत व्यक्त होण्यासाठी वाव देणे

147. 'विद्यार्थ्यांने कथा त्याच्या शब्दांत सांगणे'. या उपक्रमातून कोणत्या घटकाचे मूल्यमापन करता येते ?

- (1) आकलन   (2) स्मरण   (3) अचूकता   (4) ओघवता

148. विधान (A) : उपचारात्मक शिक्षण हे अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेतील अंतर्भूत घटक आहे.

कारण (R) : उपचारात्मक शिक्षण म्हणजे पुन्हा शिकवणे, मात्र त्याच पद्धतीने शिकवणे गरजेचे नाही ज्यातून भाषिक घटक नीट पाठ केले गेले नव्हते.

पुढीलपैकी योग्य पर्यायाची निवड करा.

- (1) (A) बरोबर (R) चूक.
- (2) (A) चूक (R) बरोबर.
- (3) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत आणि (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण आहे.
- (4) (A) आणि (R) दोन्ही बरोबर आहेत मात्र (R) हे (A) चे योग्य स्पष्टीकरण नाही.

149. 'किमान-जोडी' (Minimal pair) सराव हा कशाच्या विकासासाठी उपयुक्त ठरेल ?

- (1) उच्चारण (2) वाचन आकलन (3) व्याकरण (4) शब्दसंग्रह

150. पायाभूत पातळी-वरची मुले _____ सहज आणि उत्तमप्रकारे आत्मसात करतात.

- (1) त्यांच्या घरच्या भाषेत (2) इंग्रजी माध्यमात
(3) शिक्षणाचे माध्यम (4) अधिकारिक भाषेत

- o O o -

Prepp
Your Personal Exam Guide

SPACE FOR ROUGH WORK

prepp
Your Personal Exam Guide

खालील सूचना काळजीपूर्वक वाचा :

1. वेगवेगळ्या प्रश्नांची उत्तरे देण्यासाठी प्रश्न पत्रिकेत योग्य ठिकाणी सूचना देण्यात आल्या आहेत. प्रश्नांची उत्तरे देण्याअगोदर त्या सूचना काळजीपूर्वक वाचा.
2. प्रत्येक प्रश्नासाठी दिलेल्या चार पर्यायांपैकी बरोबर उत्तरासाठी OMR उत्तरपत्रिकेच्या **बाजू-2** वर केवळ एकच वर्तुळ **निळ्या किंवा काळ्या बॉल पॉइन्ट पेन** ने संपूर्ण निळे/काळे भरा. एकदा उत्तराचे वर्तुळ भरल्यावर ते बदलता येणार नाही.
3. परीक्षार्थींनी उत्तर पत्रिकेला कोठेही घडी पडणार नाही किंवा त्यावर कुठलीही असंबद्ध खूण केली जाणार नाही याची काळजी घ्यावी. परीक्षार्थींनी आपला अनुक्रमांक उत्तर पत्रिकेत नेमून दिलेल्या जागेव्यतिरिक्त अन्यत्र लिहू नये.
4. चाचणी-पुस्तिका आणि OMR उत्तरपत्रिका काळजीपूर्वक हाताळा. कारण कोणत्याही परिस्थितीत (चाचणी-पुस्तिकेचा कोड अथवा क्रमांक आणि OMR उत्तरपत्रिकेचा कोड अथवा क्रमांक यांमधील विसंगती वगळता) दुसरा संच पुरविला जाणार नाही.
5. चाचणी-पुस्तिका/OMR उत्तरपत्रिका यांवर दिलेला कोड आणि क्रमांक परीक्षार्थींनी उपस्थिती पृष्ठावर बरोबर लिहावा.
6. OMR उत्तरपत्रिकेतील माहितीचे वाचन संगणकाच्या मदतीने केले जाते. त्यामुळे कोणतीही माहिती अपुरी किंवा प्रवेश पत्रकातील माहितीपेक्षा वेगळी देऊ नये.
7. परीक्षार्थींना कोणतीही पाठ्यपुस्तकाची सामग्री, मुद्रित अथवा लिखित, कागदाचे तुकडे, पेजर, मोबाईल फोन, इलेक्ट्रॉनिक उपकरण अथवा प्रवेशपत्रिकाव्यतिरिक्त अन्य कोणतीही सामग्री परीक्षेच्या सभागृहात/खोलीमध्ये आणण्याची परवानगी नाही.
8. मोबाईल फोन, तार रहित संभाषण यंत्र, (बंद केलेल्या अवस्थेतही) किंवा इतर निषिद्ध वस्तू परीक्षाकेन्द्रात आणू नये. तसे केल्याचे आढळल्यास त्याला 'अनफेअर मीन्स' गृहीत धरले जाईल आणि त्यावर परीक्षा निरस्त करणे या सकट इतर कार्यवाही करण्यात येईल.
9. प्रत्येक परीक्षार्थीने त्याची/तिची प्रवेश-पत्रिका पर्यवेक्षकांनी मागितल्यावर त्यांना दाखवली पाहिजे.
10. पर्यवेक्षक अथवा अधीक्षक यांच्या खास परवानगीशिवाय कोणत्याही परीक्षार्थीला आपली जागा सोडता येणार नाही.
11. कामावर असलेल्या पर्यवेक्षकांकडे उत्तरपत्रिका दिल्याखेरीज आणि उपस्थिती पृष्ठावर दोनदा सही केल्या खेरीज परीक्षार्थींनी परीक्षागृह सोडू नये. ज्या परीक्षार्थींनी उपस्थिती पृष्ठावर दुसऱ्यांदा सही केलेली नसेल त्यांची उत्तर पत्रिका पर्यवेक्षकांकडे दिली गेलेली नाही, असे समजले जाईल आणि ती बाब अनुचित साधनाची बाब मानली जाईल. परीक्षार्थींनी आपल्या डाव्या हाथाच्या अंगठ्याचा ठसा उपस्थिती पृष्ठावर दिलेल्या ठिकाणी करावा.
12. इलेक्ट्रॉनिक/हस्तसंचालित गणितयंत्रा (Calculator) चा उपयोग निषिद्ध आहे.
13. परीक्षागृहातील वर्तणुकीबाबत परीक्षार्थींना बोर्डाच्या नियमांचे पालन करावे लागेल. अनुचित साधनाच्या सर्व बाबींचा निर्णय बोर्डाच्या नियमांनुसार केला जाईल.
14. चाचणी-पुस्तिका अथवा OMR उत्तरपत्रिका यांचा कोणताही भाग कोणत्याही परिस्थितीत सुटा करू नये.
15. **चाचणी पूर्ण झाल्यानंतर परीक्षार्थींनी OMR उत्तरपत्रिका परीक्षागृहातील पर्यवेक्षकांकडे दिली पाहिजे. चाचणी-पुस्तिका परीक्षार्थीं आपल्याबरोबर घेऊन जाऊ शकतात.**

निम्नलिखित निर्देशों को ध्यान से पढ़ें :

1. जिस प्रकार से विभिन्न प्रश्नों के उत्तर दिए जाने हैं उसका वर्णन परीक्षा पुस्तिका में किया गया है, जिसे आप प्रश्नों का उत्तर देने से पहले ध्यान से पढ़ लें।
2. प्रत्येक प्रश्न के लिए दिए गए चार विकल्पों में से सही उत्तर के लिए OMR उत्तर पत्र के पृष्ठ-2 पर केवल एक वृत्त को ही पूरी तरह नीले/काले बॉल पॉइन्ट पेन से भरें। एक बार उत्तर अंकित करने के बाद उसे बदला नहीं जा सकता है।
3. परीक्षार्थी सुनिश्चित करें कि इस OMR उत्तर पत्र को मोड़ा न जाए एवं उस पर कोई अन्य निशान न लगाएँ। परीक्षार्थी अपना अनुक्रमांक OMR उत्तर-पत्र में निर्धारित स्थान के अतिरिक्त अन्यत्र न लिखें।
4. परीक्षा पुस्तिका एवं OMR उत्तर पत्र का ध्यानपूर्वक प्रयोग करें, क्योंकि किसी भी परिस्थिति में (केवल परीक्षा पुस्तिका एवं OMR उत्तर पत्र के कोड या संख्या में भिन्नता की स्थिति को छोड़कर) दूसरी परीक्षा पुस्तिका उपलब्ध नहीं करायी जाएगी।
5. परीक्षा पुस्तिका/OMR उत्तर पत्र में दिए गए परीक्षा पुस्तिका कोड व संख्या को परीक्षार्थी सही तरीके से उपस्थिति-पत्र में लिखें।
6. OMR उत्तर पत्र में कोडित जानकारी को एक मशीन पढ़ेगी। इसलिए कोई भी सूचना अधूरी न छोड़ें और यह प्रवेश-पत्र में दी गई सूचना से भिन्न नहीं होनी चाहिए।
7. परीक्षार्थी द्वारा परीक्षा हॉल/कक्ष में प्रवेश-पत्र के सिवाय किसी प्रकार की पाठ्य-सामग्री, मुद्रित या हस्तलिखित, कागज की पर्चियाँ, पेजर, मोबाइल फोन, इलेक्ट्रॉनिक उपकरण या किसी अन्य प्रकार की सामग्री को ले जाने या उपयोग करने की अनुमति नहीं है।
8. मोबाइल फोन, बेतार संचार युक्तियाँ (स्विच ऑफ अवस्था में भी) और अन्य प्रतिबंधित वस्तुएँ परीक्षा हॉल/कक्ष में नहीं लाई जानी चाहिए। इस सूचना का पालन न होने पर इसे परीक्षा में अनुचित साधनों का प्रयोग माना जाएगा और परीक्षार्थी के विरुद्ध कार्यवाही की जाएगी, परीक्षा रद्द करने सहित।
9. पूछे जाने पर प्रत्येक परीक्षार्थी, निरीक्षक को अपना प्रवेश-पत्र दिखाएँ।
10. केन्द्र अधीक्षक या निरीक्षक की विशेष अनुमति के बिना कोई परीक्षार्थी अपना स्थान न छोड़ें।
11. कार्यरत निरीक्षक को अपना OMR उत्तर पत्र दिए बिना एवं उपस्थिति-पत्र पर दुबारा हस्ताक्षर किए बिना परीक्षार्थी परीक्षा हॉल/कक्ष नहीं छोड़ेंगे। यदि किसी परीक्षार्थी ने दूसरी बार उपस्थिति-पत्र पर हस्ताक्षर नहीं किए, तो यह माना जाएगा कि उसने OMR उत्तर पत्र नहीं लौटाया है और यह अनुचित साधन का मामला माना जाएगा। परीक्षार्थी अपने बाएँ हाथ के अंगूठे का निशान उपस्थिति-पत्र में दिए गए स्थान पर अवश्य लगाएँ।
12. इलेक्ट्रॉनिक/हस्तचालित परिकलक का उपयोग वर्जित है।
13. परीक्षा हॉल/कक्ष में आचरण के लिए परीक्षार्थी परीक्षण संस्था के सभी नियमों एवं विनियमों द्वारा नियमित हैं। अनुचित साधनों के सभी मामलों का फैसला परीक्षण संस्था के नियमों एवं विनियमों के अनुसार होगा।
14. किसी भी परिस्थिति में परीक्षा पुस्तिका और OMR उत्तर पत्र का कोई भाग अलग न करें।
15. परीक्षा सम्पन्न होने पर, परीक्षार्थी हॉल/कक्ष छोड़ने से पूर्व OMR उत्तर पत्र निरीक्षक को अवश्य सौंप दें। परीक्षार्थी अपने साथ इस परीक्षा पुस्तिका को ले जा सकते हैं।

READ THE FOLLOWING INSTRUCTIONS CAREFULLY :

1. The manner in which the different questions are to be answered has been explained in the Test Booklet which you should read carefully before actually answering the questions.
2. Out of the four alternatives for each question, only one circle for the correct answer is to be darkened completely with **Blue / Black Ball Point Pen** on **Side-2** of the OMR Answer Sheet. The answer once marked is not liable to be changed.
3. The candidates should ensure that the OMR Answer Sheet is not folded. Do not make any stray marks on the OMR Answer Sheet. Do not write your Roll No. anywhere else except in the specified space in the OMR Answer Sheet.
4. Handle the Test Booklet and OMR Answer Sheet with care, as under no circumstances (except for discrepancy in Test Booklet Code or Number and OMR Answer Sheet Code or Number), another set will be provided.
5. The candidates will write the correct Test Booklet Code and Number as given in the Test Booklet/OMR Answer Sheet in the Attendance Sheet.
6. A machine will read the coded information in the OMR Answer Sheet. Hence, no information should be left incomplete and it should not be different from the information given in the Admit Card.
7. Candidates are not allowed to carry any textual material, printed or written, bits of papers, pager, mobile phone, electronic device or any other material except the Admit Card inside the examination hall/room.
8. Mobile phones, wireless communication devices (even in switched off mode) and the other banned items should not be brought in the examination halls/rooms. Failing to comply with this instruction, it will be considered as using unfair means in the examination and action will be taken against the candidate including cancellation of examination.
9. Each candidate must show on demand his/her Admit Card to the Invigilator.
10. No candidate, without special permission of the Centre Superintendent or Invigilator, should leave his/her seat.
11. The candidates should not leave the Examination Hall/Room without handing over their OMR Answer Sheet to the Invigilator on duty and sign the Attendance Sheet twice. Cases where candidate has not signed the Attendance Sheet second time will be deemed not to have handed over the OMR Answer Sheet and dealt with as an unfair means case. **The candidates are also required to put their left hand THUMB impression in the space provided in the Attendance Sheet.**
12. Use of Electronic/Manual Calculator is prohibited.
13. The candidates are governed by all Rules and Regulations of the Examining Body with regard to their conduct in the Examination Hall/Room. All cases of unfair means will be dealt with as per Rules and Regulations of the Examining Body.
14. No part of the Test Booklet and OMR Answer Sheet shall be detached under any circumstances.
15. **On completion of the test, the candidate must hand over the OMR Answer Sheet to the Invigilator in the Hall / Room. The candidates are allowed to take away this Test Booklet with them.**